

Franc Rozman

SOCIALNA DEMOKRACIJA NA SLOVENSKEM ŠTAJERSKEM IN PROBLEM NACIONALNE RAZDELITVE

Referat na simpoziju Nemci na Slovenskem v času narodnih gibanj in prve jugoslovanske države (1848—1941), Ljubljana 12.—13. aprila 1984.

Odnosi med Slovenci in Nemci, pa naj gre tu za politične, socialne ali kulturne, kakršni so bili v obdobju dvojne monarhije, so v zgodovinpisju obeh narodov proučeni precej pomanjkljivo in lahko rečemo, da v marsičem tudi tendenciozno. Da so se proučevali tako kot so se, si lahko razložimo z zgodovinskimi razvojem obeh narodov, menim pa, da je čas, da se jih začne proučevati bolj kompleksno in večplastno. Doslej se je mnogo govorilo o tistem, kar nas je razdvajalo in kar je bilo negativno, pogledati in osvetliti pa bi kazalo tudi vse tisto, kar je omogočilo, da smo vendar toliko stoletij živeli skupaj in kar sta oba naroda drug od drugega sprejela in drug na drugega vplivala.

Socialno-demokratska stranka je bila v avstrijski polovici monarhije edina politična stranka, ki je imela svoj organizacijski prostor na vsem ozemlju Cislajtanijskega, torej je bila vsedržavna. Res je sicer, da je ta enotni koncept začel kmalu kazati razpoke in da so se druga za drugo začele organizirati nacionalne socialno-demokratske stranke, toda stranka sama se v svojih programskih načelih nikoli ni odpovedala tej svoji težnji. Vedno bolj zaostreni nacionalni boji in zahteve narodov po emancipaciji in uresničitvi nacionalnih teženj niso obšli delavske stranke in tako je 1897 prišlo do razdelitve skupne stranke na posamezne nacionalne socialno-demokratske stranke. Ena od njih je bila tudi Jugoslovanska socialno-demokratska stranka, ki naj bi združevala jugoslovansko socialno-demokratsko organizirano delavstvo v Cislajtanijski, dejansko pa je bila predvsem organizacija slovenskega delavstva. Vendar pa je bila organizacija delavstva v dveh kronovinah, ki sta imeli precejšen delež slovenskega prebivalstva, in sicer na Koroškem in Štajerskem, prepuščena nemški deželni socialno-demokratski organizaciji. Predvsem je tu pomembna spodnja Štajerska, ki je bila pretežno slovenska, z nemško večino le v nekaterih mestih ter trgih, in kjer je bila socialna demokracija sorazmerno dobro organizirana, število delavstva pa precejšnje. Problem strankine organizacijske delitve se je tudi edino na spodnjem Štajerskem pokazal. Pokazati, kako se je več kot desetletje razvijal, je namen tega prispevka.

V desetletjih pred ustanovitvijo socialno-demokratske stranke na spodnjem Štajerskem pri vprašanju organizacijske pripadnosti ni bilo problemov. Delavsko gibanje se je razvijalo predvsem na društveni ravni, na tem nivoju pa je mariborsko delavsko izobraževalno društvo, ustanovljeno že leta 1868, imelo vodilno vlogo na spodnjem Štajerskem, obenem pa zelo dobre stike in odnose z graškim društvom. Povezav med Mariborom in Ljubljano ali Trstom skoraj ni bilo, z redkimi izjemami pa je vladala nacionalna strpnost, pri čemer je treba poudariti, da je bilo slovensko govoreče delavstvo mnogo manj organizirano kot nemško. Položaj se je spremenil po hainfeldskem kongresu, ko se je socialno-demokratska stranka začela organizirati na novo in je nastajala moderna stranka s centralno organizacijo, na nižji ravni pa so se izoblikovale deželne organizacije, in to se je poznalo tudi na spodnjem Štajerskem. Po drugi strani pa se je začel proces organiziranja delavskih organizacij na Kranjskem s središčem v Ljubljani in s pretenzijo, da postane vodilna organizacija slovenskega delavstva. Po ustanovitvi Jugoslovanske socialno-demokratske stranke

(JSDS) 1896 je to postalo še bolj očitno in ta veja skupne stranke je uživala tudi precejšnjo podporo strankinega skupnega vodstva, ki ga je zaradi političnega položaja pri Slovencih tudi nujno potrebovala.

Že ob ustanovitvi JSDS je 1896 prišlo do prvega spora o tem, kdo naj dobi organizacijske pristojnosti nad celjskim okrožjem. Celjsko okrožje je bilo za JSDS zelo pomembno, ker so vanj spadali revirji, ki so predstavljali veliko delavsko središče in kjer so bili rudarji v veliki večini slovenske narodnosti. Četrta deželna konferenca štajerskih socialnih demokratov, ki je zborovala 15. in 16. julija 1896 v Gradcu, je bila točno mesec dni pred ustanovnim zborom JSDS, zato je bilo delegatom v Gradcu že znano, da se slovenski sodrugi potegujejo za organizacijskimi ingerencami nad celjskim okrajem. Johann Resel, eden najpomembnejših voditeljev socialnih demokratov na Štajerskem, je na konferenci predlagal, naj delegati zavrnejo misel, da bi okrožje Celje pripadlo kranjski deželni organizaciji, in je to utemeljeval zlasti z dejstvom, da se bližajo državnozbornske volitve in bi to vplivalo na volilni boj in izide. Konferenca je ta predlog sprejela.¹

V Celju je bila 20. septembra 1896 prva okrajna konferenca, na kateri pa se je problem pripadnosti celjskega okrožja prvič pokazal v svoji ostrini. Rok Drofenik je dejal, da so se v celjskem okrožju odločili za JSDS zato, ker je bilo na Štajerskem med agitatorji premalo slovensko govorečih ljudi in niso mogli delovati med kmeti. Bil pa je proti Čohalovemu predlogu, da bi se trboveljska in zagorska strankina organizacija združili, pa tudi, da bi bil celjski volilni okraj tudi delokrog celjske okrožne organizacije. Proti temu pa je nastopil Johann Resel, ki je zahteval, da je politična organizacija ločena od volilne ter nasprotoval temu, da bi bil celjski okraj popolnoma ločen od graškega, ker bi to stranki škodovalo. Ni pa nasprotoval temu, da Spodnještajerci sodelujejo s Kranjci. Dal je tudi predlog, ki je bil končno sprejet: okrajna konferenca je sklenila, da celjsko okrožje ostane pod Gradcem in da je treba do deželne organizacije izpolnjevati dolžnosti, ki so predpisane v organizacijskih določbah stranke. Celjski okrajni organizaciji pa se prepusti, da je z JSDS v stikih v vseh zadevah in se zaradi boljše agitacije z njo povezuje, vendar mora biti o tem štajerska deželna organizacija obveščena. Pač pa se je štajerska deželna organizacija v korist JSDS odrekla vseh denarnih prispevkov iz strankine članarine. V debati je Drofenik poudaril, da je povsem naravno, da so se celjski sodrugi hoteli združiti v JSDS, ker je to jugoslovanska stranka. Ako so nam mogotci postavili mejo, nas to ne more ovirati, da bi se ne pridružili tja kamor spadamo. Dejal je še, da so graški sodrugi premalo storili za spodnjo Štajersko. Resel ga je zavrnil, da so se premalo posvetovali z Gradcem in ga premalo informirali o svojih namelih in dejanjih, ter je celo očital, da so delovali tako zaradi osebnih koristi.² Iz tega ostrega nastopa glede razmejitvene pristojnosti se da slutiti, da je bila štajerska deželna organizacija presenečena nad dejstvom, da so se tedaj zelo agilni slovenski socialni demokrati, med katerimi sta prednjačila Rok Drofenik in Filip Ropas, skušali že na začetku priključiti JSDS. Razburjenje proti temu namenu je moralo biti v Gradcu hudo in protiudar takojšen in učinkovit. Komaj nastala JSDS ni preveč skušala protestirati in France Železnikar, ki je bil zaradi svoje preteklosti tedaj velika avtoriteta v stranki, je že v Celju moral kar na hitro potrditi, da Ljubljana ne nasprotuje Gradcu, čeprav s pridržkom, da za volilno propagando in tako dobil nekaj manevrskega prostora za naprej. Iz razpoložljivih virov ni razvidno, če je ta prvi spor prišel do Dunaja in kaj je o njem menilo dunajsko vodstvo. Toda ves nadaljnji razvoj kaže, da je Drofenikova opomba v debati o mejah, ki so jih potegnili mogotci v stranki, zadevala sicer v jedro, premaknilo pa se ni nič.

Ponavljajoče se želje slovenskih socialnih demokratov, da bi s finančno pomočjo nemških sodrugov dobili slovensko pisan delavski tisk, od katerega so si upravičeno

¹ Arbeiterwille, št. 34, 20. 8. 1896, tudi Franc Rozman, Socialistično delavsko gibanje na slovenskem Štajerskem, Ljubljana 1979, str. 106–107 (odslej Rozman, n. d., str. ...).

² Rozman, n. d., str. 108–109.

mного obetali, so sicer doživele verbalna pritrjevanja in obljube, dejansko pa se ni storilo veliko. Tako je prva konferenca rudarjev alpskih dežel v Leobnu 27. do 29. junija 1896 sprejela resoluciji slovenskih delegatov, da bi izhajalo nemško-slovensko strokovno glasilo za rudarje. To je predlagal Melhior Čobal, podprla pa sta ga Antoñ Grablovic in Zwanzger, vendar je tudi tu prišlo do nasprotnih mnenj, med katerimi je bilo zelo važno odklonilno stališče Johanna Resla, ki je na Štajerskem zelo mnogo veljal. Končno je bila resolucija slovenskih delegatov sprejeta, vendar s pridržkom, da je treba poleg glavnice 1000 fl. poskrbeti tudi za usposobljene redakcijske in administrativne moči.³

Vprašanje celjskega okrožja in njegove priključitve JSDS ali graški organizaciji je bilo na dnevnem redu spet na 6. štajerski deželni konferenci 16. in 18. julija 1898. Poročilo je podal Rudolf Bichl in omenil, da se je pokazalo, da je bilo za stranko slabo, da se je celjsko okrožje priključilo JSDS, ker je zdaj tam marsikaj narobe. Zato se je zavzel, naj se celjsko okrožje spet priključi Gradcu. O tem se je razvila živahna debata, v kateri sta sodelovala tudi Grablovic in delegat Celja Sroczyński ter opozarjala na slabe razmere v celjskem okrožju in na borbe, ki so jim izpostavljeni sodrugi s strani obeh narodov, Nemcev in Slovencev. Oba sta podprla predlog Bichla. Tudi Grundner je govoril, da je slovenska organizacija slaba in da se zato mora Celje vrniti k Štajerski. Blaž Burkelc pa je menil, da imajo jugoslovanski sodrugi v Gradcu mnogo težkega dela in da je že leta 1896 opozarjal, da bo imela odcepitev škodljive posledice za stranko. Karl Martschetz iz Maribora je predlagal, naj bi v Celju postavili posebnega strankinega sekretarja, čemur pa je oporekal Resel, češ da bi bilo težko dobiti človeka, ki bi bil tega posla sposoben in ki bi obvezno dobro znal oba deželna jezika, razen tega pa da se postavlja tudi vprašanje ureditve razmer v Mariboru, kjer bo v tamkajšnji deželni organizaciji tudi še potrebno marsikaj izboljšati. Tudi on se je zavzel za ponovno priključitev Celja, ker se za to vneto in vroče zavzemajo tudi navzoči sodrugi slovenske narodnosti. Tak sklep je konferenca nato tudi sprejela.⁴ Uvodnik v Arbeiterwille, glasilo štajerske socialne demokracije, je brž po koncu konference ocenil ponovno vključitev celjskega okrožja pod Gradec kot enega od treh najvažnejših sklepov konference. Poročevalec je posebej poudaril, da ta predlog ni naletel na nikakršno nasprotovanje in da je bilo izrecno rečeno, da za tem sklepom na noben način ne tičijo nacionalni vzroki, ampak izključno le dejstvo, da ima JSDS že na svojem področju toliko organizacijskih vprašanj, da se ne more posvetiti še dejavnosti na Štajerskem. Zato pa bo agitacija in organizacija stranke na spodnjem Štajerskem še naprej v obeh deželnih jezikih, strankini govorniki bodo govorili dvojezično in dvojezičen bo tudi strankin tisk.⁵

Poudarjanje dejstva, da ne gre za nesporazum med slovensko in nemško govorečimi socialdemokrati, je šlo očitno na račun enega dela nemško nacionalnega tiska, ki je skušal pridobiti nekaj manevrskega prostora za svojo stranko in je imel odcep celjskega okrožja za narodno izdajo in propad nemških koristi v enotni in nedeljivi kronovini Štajerski. Povod za to je dal uvodnik v Deutsche Wacht januarja 1898 z naslovom Die Socialdemokratie und die südslawische Parteiorganisation. Uvodnik je pisal, da je nemška nacionalna stranka v svojem boju za svobodo in proti poneumljanju ljudstva in hlapčevanju klerikalcem videla rešitev v socialni demokraciji, in to kljub njeni temeljni internacionalistični naravnosti. Zato je tudi na volitvah 1896 povsod podpirala socialnodemokratske kandidate proti slovenskim klerikalcem, tako najbolj Filipa Ropasa proti Žičkarju. Zdaj pa je kot v zahvalo socialna demokracija prepustila celjsko okrožje JSDS. Po mnenju Deutsche Wacht naj bi to pomenilo, da bo občevalni jezik stranke, propaganda, časopisje in vsa socialno-demokratska stranka z njenim vodstvom vred povsem in samo slovenska. Pa tudi vodena bo v slovenskem duhu. V gospodarskih vprašanjih bodo zdaj spodnještajerski socialisti sledili ciljem svoje stranke, v nacionalnih pa se bodo asimilirali

³ Arbeiterwille, št. 27, 2. 7. 1896.

⁴ Arbeiterwille, št. 29, 21. 7. 1898.

⁵ prav tam.

s Slovenci. Zato je Deutsche Wacht pozvala vse nemške delavce in obrtnike, naj se odvrnejo od delavske stranke in se priključijo nemški.

Ta uvodnik ni izšel slučajno, ampak je bil odgovor na shod celjskih socialnih demokratov v hotelu Pri levu 18. januarja 1898, na katerem je govoril Etbín Kristan o 2. zboru JSDS v Ljubljani in v katerem je ostro napadel nemške nacionalce, ki so menili, da bo socialna demokracija postala njihova dekla. Déjal je, da so občasna nastopanja na isti politični platformi z njimi zgolj slučajna (npr. ob volitvah ali glede Badenijevih reform). Nekaj dni poprej je v celjskem nemškem društvu govoril štajerski deželnozborski poslanec Walz, ki je tudi hujskal proti socialnim demokratom v želji, da bi celjsko delavsko organizacijo razbil ob nacionalnih nasprotjih. Arbeiterwille je ostro obsodila delovanje nemških nacionalcev in zavrnila poziv Deutsche Wacht, naj socialna demokracija vpelje nemščino kot vsedržavni jezik, ki bo manjvrednim slovanskim ljudem prinesel tostransko srečo. Opozorila je, da je zatiranje delavstva prav v celjskem okrožju zelo hudo in da si v tem lahko nemški ter slovenski podjetniki kar podajo roke. Na članek v Deutsche Wacht je odgovoril tudi Delavec, glasilo JSDS, ki je orisal delovanje nemških nacionalnih strank v parlamentu, kako so se upirale splošni volilni pravici, kako vedno preganjajo delavstvo in zaključil: »Zabita kakor je, misli Wachterica, da hoče socialna demokracija centralizem. Ne, ti Urša! Mi hočemo vse kaj drugega. Mi — in to ti potrdijo vsi zavedni nemški sodrugi — zahtevamo še mnogo več, nego naši meščanski sonarodnjaki, s katerimi imamo pa prav tako malo opraviti, kakor z vami — mi zahtevamo narodno avtonomijo in ta bi vas še mnogo bolj bolela, kakor avtonomija deželnih zborov, ki je brez pomena.«⁶

Nacionalne strasti so se ob Badenijevih jezikovnih reformah še posebej razplamtele in našle svoj odziv tudi na mešanem ozemlju v delavski stranki. Averzijo do teh nacionalističnih izbruhov in iskanje rešitve v internacionalizmu vidimo v sklepu mariborske okrožne konference decembra 1899, ko je delegat Novak iz Spodnje Polskave protestiral proti pisanju Rdečega prapora in mu očital, da ne stoji trdno na internacionalističnem stališču, ampak večkrat prinaša nacionalistične članke. S drugom na Štajerskem pa je tudi nerazumljiv, zato so sprejeli sklep, naj deželna organizacija skuša doseči, da bo izhajal poseben Rdeči prapor za Štajersko.⁷

V tem času je celjska organizacija stalno zahtevala posebnega agitatorja, ki bi bil plačan iz Gradca, sicer so grozili, da bodo osnovali svoj volilni okraj ter postavili svojega agitatorja. Zdi se, da so se bili Celjani pripravljene spet vrniti v okrilje štajerske deželne organizacije, vendar pa spet ne postati povsem odvisni od nje, ampak zadržati tesno povezavo in stike tudi z JSDS. Imeli bi torej več mañevrskega prostora in bi se okrepili, predvsem z boljšo organizirano štajerske deželne organizacije, pri tem pa naj ne bi prišli povsem v nemške roke, ker bi to kvarno vplivalo na stališča njihovih somišljenikov slovenske narodnosti. Kajti nacionalni boj je bil prav na tem področju zelo hud. Intencije štajerske deželne organizacije, da bi celjski okraj pridobile zase, so bile kljub dobro prikriti politiki le očitne, dasiravno v časopisje skoraj niso pronikale vesti o kakšnem sporu.⁸

Vprašanje pripadnosti celjskega okrožja se je po nekaj letih spet pojavilo na 16. štajerski deželni konferenci v Gradcu novembra 1908. Mariborski predstavnik Adolf Topf se je namreč zavzemal za delavski list v slovenščini, pri tem pa menil, da se Štajerska nikakor ne sme vključiti v organizacijski okvir JSDS. Topf je dejal, da stranka zaenkrat še ni razdeljena po nacionalnih mejah in da naj torej slovenski sodrugi na spodnjem Štajerskem spadajo pod Gradec in tja odvajajo strankin davek. Eksekutiva JSDS pa da hoče sedaj osnovati novo organizacijo, ne briga se za spodnjo Štajersko, rada bi pobirala strankino članarino, čeprav bi po drugi strani hotela, da stroške za volilno agitacijo prispeva prav štajerska deželna organizacija. Zato je

⁶ Rozman, n. d., str. 120—122.

⁷ Arbeiterwille, št. 45, 14. 12. 1899.

⁸ Rozman, n. d., str. 129.

še posebej naglašal, da bi se na Štajerskem moral osnovati list v slovenščini za slovenske delavce, ki bi bil pendant Rdečemu praporu.⁹

Že na naslednji konferenci decembra 1909 je prišlo do nove organizacijske razdelitve deželne organizacije, po kateri je bila okrajna organizacija tudi Celje, ki pa je vključevala samo nemške organizacije na področju okrožnega sodišča Celje. Vse slovenske organizacije na spodnjem Štajerskem pa so odslej volile slovensko okrajno organizacijo, ki je spadala pod JSDS v Ljubljani. Več kot desetletje trajajoči prikriti spor glede organizacijske ločnice med socialnimi demokrati na spodnjem Štajerskem je tako stopil v novo, to' pot odločilno fazo. Organizacija, kakršna je zdaj nastala, je ostala nespremenjena vse do konca monarhije. JSDS pa je Štajersko deželno organizacijo prehitela in postavila pred izvršeno dejstvo. Konec marca 1909 se je v Celju sestala deželna konferenca JSDS za Štajersko. Tik pred konferenco je Rdeči prapor objavil članek, v katerem je nakazal, zakaj se bo konferenca sestala, in graška Arbeiterwille nanj in na samo konferenco ni reagirala. Člankar pravi, »da se je doslej na Štajerskem premalo delalo in da organizacija JSDS na Štajerskem ni tako konsolidirana, kot bi morala biti. Vzrok je največ v tem, da so narodnostne zadeve neugodne in da marsikdo še vedel ni, da pripada v smislu veljavnih strankinih sklepov k JSDS, temveč se je vse mešalo z deželno organizacijo Štajerske, ki ima sedež v Gradcu in ki naj organizira nemške sodruge. Organizacija stranke po narodih, ki je bila sklenjena na skupnem strankinem zboru, je bila utemeljena in za razvoj socialne demokracije v Avstriji nujno potrebna. Tako se je organizacija izvrševala povsod, le pri nas na Štajerskem je ostalo pri poizkusih.«¹⁰

Na sami konferenci je v svojem govoru Anton Kristan dejal, da je bila napačna predpostavka, da je Gradec središče vsega socialističnega dela na Štajerskem. To je napačno, zakaj slovenski delavci sodijo v JSDS, torej tudi ne morejo biti člani nemške deželne organizacije. Te delitve ne zahteva samo statut stranke, ampak tudi praktična potreba. Sredstvo agitacije je jezik in med slovenskim delavstvom bodo samo slovenski sodrugi lahko dosegli uspehe. Središče socialno-demokratskega dela na Štajerskem mora biti deželna organizacija, ki pa ne bo nikakršna narodna organizacija. Deželna organizacija ima biti posredovalnica med lokalnimi in okrajnimi organizacijami na eni in izvršilnim odborom v Ljubljani na drugi strani.¹¹

JSDS je v tem primeru skušala oživeti svoj personalistični princip pripadnosti, ki ga je stranka na brnskem kongresu sicer izrecno obsodila, vendar se ga Kristan ni mogel tako zlahka odreči. Ne bi sicer mogli reči, da je priključitev celjskega okrožja k JSDS zmaga tega koncepta, vendar pa je JSDS ta boj bojevala prav s tem orožjem. Vsa ozadja tega spora, zlasti tudi stališča Adlerja in eksekutive skupne stranke, so premalo znana, da bi lahko meritorno povedali, zakaj je do te delitve prišlo. Vsekakor v času konstituiranja deželne organizacije v Celju Arbeiterwille ni o tem nič pisala in tudi o konferenci štajerske deželne organizacije v Gradcu decembra 1909 in o stanju po njej, ni izšel noben komentar. Odgovor pa je pravzaprav že samo zadržanje delegatov na vseh teh konferencah in Gradec je popustil šele, ko je verjetno dobil namig z Dunaja, naj loka ne prenapenja.¹²

Praktične posledice te razdelitve so bile takšne, na kakršne so očitno oboji računali. Celjsko okrožje je bilo vedno bolj izrazito v rokah JSDS, mariborsko pa je bilo pretežno nemško organizirano. Samostojne organizacije nemško govorečih socialnih demokratov so se v Celju še obdržale, medtem ko slovenskih severneje skoraj ni bilo. Čeprav je bila takšna delitev za štajersko deželno organizacijo še tako nepriljubljena in boleča, se je deželna organizacija le morala ukloniti sklepu avstrijske skupne stranke.¹³

⁹ Arbeiterwille, št. 274, 12. 11. 1908.

¹⁰ Rdeči prapor, št. 23, 20. 3. 1909.

¹¹ Rdeči prapor, št. 27, 3. 4. 1909.

¹² Rozman, n. d., str. 173.

¹³ Rozman, n. d., str. 173.

Že naslednje leto so na 18. deželni konferenci lahko preverili prve rezultate te organizacijske delitve. Rezultati, vsaj po debati sodeč, niso bili vzpodbudni. Že omejnjeni Topf je menil, da se organizacijska razdelitev ni obnesla. Dejal je, da s strani JSDS ni pričakovati, da bo agitacija boljša kot je bila prej, ker ima JSDS že na Kranjskem dovolj problemov in težav ter premalo agitacijskih moči. Zelo slabo je tudi, da Slovenci na Štajerskem nimajo ustreznega glasila. Zato je naloga strankinega zastopstva, da tesno sodeluje z organizacijama v Celju in Mariboru, torej nemškima, da se stanje, ki onemogoča sleherni napredek na spodnjem Štajerskem, konča. Socialno-demokratski deželnozborski poslanec iz Maribora, Albert Horvatek je predlagal, naj se štajersko deželno strankino vodstvo poveže z JSDS in obe organizaciji naj skupno najdeta rešitev za zdajšnje nezdrave razmere. Vendar je konferenca ta predlog zavrnila, ker je razširjanje organizacije na spodnjem Štajerskem mogoče le v soglasju in skladu z JSDS, vendar pa iz Ljubljane na takšne želje in sugestije ni odziva. Po mnenju Avgusta Lindnerja naj bi bila naloga vodstva JSDS, da pošlje svoje agitatorje v tiste predele Štajerske, kjer ni nobene organizacije, prebivalstvo pa je slovensko. Vendar pa JSDS deluje le tam, kjer ima že graška organizacija svoje celice.¹⁴

Do zadnjega modificiranja organizacij na spodnjem Štajerskem je prišlo na 19. deželni konferenci 9. in 10. decembra 1911, ko se je izoblikovalo mnenje strankinega vodstva, da se delovanje nemške socialno-demokratske okrajne organizacije v Celju in Mariboru razteza na sleherni kraj, kjer obstoja nemška socialno-demokratska organizacija, torej JSDS nad nemškimi organizacijami v celjskem okrožju ne bi imela ingerence.¹⁵

JSDS ne moremo sicer očitati, da se za spodnjo Štajersko ne bi nič brigala, vendar je dejstvo, da je bila številčno in kadrovsko zelo šibka. Vsaj na področju celjskega okrožja je razvila kar živahno dejavnost in njen vpliv na delavstvo nikakor ni bil zanemarljivo majhen. Mnogo slabši je bil položaj v okolici Maribora. Moč socialno-demokratskih organizacij je bila na severu tradicionalno večja. Po membnem vlogu pa je igrala tudi nacionalna pripadnost, saj slovensčine neveščji agitatorji, pa naj so bili še tako dobri, niso mogli tako uspeti kot slovensko govoreči. Izrazito slovenska nacionalna propaganda, ki jo je razvijala slovenska meščanska stranka, in z njo potenciran boj za uveljavitev slovenstva proti prodirajočemu nemštvu, ki je naraščal z občutkom nemške ogroženosti v nedeljivi in vedno nemški Štajerski, je opredeljevanje razredno zavednega delavstva še oteževal. Nemška štajerska deželna organizacija je v skladu s politiko strankine centrale skušala utišati nacionalni boj, ki je vse bolj okupiral politično življenje Avstrije, v drugo vrsto. Njej je šlo predvsem za izboljšanje socialnega položaja in uveljavitev na parlamentarni podlagi, ni pa razmišljala o dilemi narodno ogroženega slovenskega delavstva. Predvsem pa se je bala, da delavstvo ne bi prešlo v roke slovenskih meščanskih strank in je to nevarnost videla v sorazmerno šibki organizaciji JSDS.¹⁶

¹⁴ Arbeiterwille, št. 300, 1. 11. 1910.

¹⁵ Arbeiterwille, št. 342, 12. 12. 1912.

¹⁶ Rozman, n. d., str. 167–168.

Zusammenfassung

**DIE SOZIALDEMOKRATIE IN DER SLOWENISCHEN STEIERMARK
UND DAS PROBLEM DER NATIONALEN SPALTUNG**

Franc Rozman

Die sozialdemokratische Partei war die einzige politische Partei in der österreichischen Hälfte der Habsburger Monarchie, die auf dem gesamten Gebiet Zisleithaniens operierte. Als es Mitte der neunziger Jahre des vergangenen Jahrhunderts zu einer Spaltung in einzelne nationale Parteien kam, wurde im August 1896 auch die Jugoslawische sozialdemokratische Partei (JSDS) gebildet, die die südslawische sozialdemokratisch organisierte Arbeiterschaft vereinen sollte, doch eigentlich blieb sie vor allem eine Organisation der slowenischen Arbeiterschaft. In Kärnten und der Steiermark allerdings, wo die slowenische Arbeiterschaft zahlenmäßig stark vertreten war, blieb die Parteiarbeit in den Händen der deutschen Organisationen. In der Abhandlung wird das Bemühen der JSDS dargestellt, sich organisatorisch zu festigen und die slowenischen Arbeiter wenigstens in der Untersteiermark in ihren eigenen Organisationen zu vereinen. Das galt noch besonders für den Bezirk Celje, wohin viele Bergbaureviere gehörten, in denen die slowenische Arbeiterschaft stark konzentriert war. Dieser Kampf zwischen der JSDS und der steirischen Landesorganisation mit Sitz in Graz währte von 1896 bis 1911. Die JSDS erlangte trotz starken Widerstands der steirischen Landesorganisation die Möglichkeit, ihre Parteiarbeit im Bezirk Celje zu organisieren, allerdings nicht im Bezirk Maribor, doch auch im Bezirk Celje wurde schließlich den deutschen Organisationen erlaubt, sich der Parteileitung in Graz zu unterstellen. Trotz des prinzipiellen Grundsatzes des Brünner Programms über das Hinausgreifen über die Grenzen der Kronländer, verweist dieses Beispiel charakteristisch darauf, daß die Praxis wesentlich anders war.

GORISKI LETNIK — ZBORNIK GORIŠKEGA MUZEJA

Goriški muzej (Nova Gorica) je začel leta 1974 izdajati svojo redno letno publikacijo z naslovom »Goriški letnik«. Doslej je izšlo enajst števil. Zbornik prinaša znanstvene in poljudno-znanstvene prispevke predvsem s področja arheologije, etnologije, zgodovine, zgodovine umetnosti, literarne zgodovine; prispevki so vezani prvenstveno na prostor severne Primorske ter sosednje Furlanije. Tako sodelujejo v zborniku tudi tuji pisci z obmejnih področij. »Goriški letnik« želi biti tudi revija, ki naj ustvari dialog na znanstveni ravni ob naši zahodni meji. K temu naj poleg objav znanstvenih člankov pripomorejo tudi ocene in poročila o različnih periodičnih publikacijah, ki izhajajo v delu Furlaniji-Julijski krajini.

»Goriški letnik« lahko naročite pri Goriškem muzeju, Grajska 1, YU-65001 Nova Gorica.

ČASOPIS ZA ZGODOVINO IN NARODOPISJE

Revija z najdaljšo tradicijo med slovensko zgodovinsko periodiko (v letu 1984 izide že njen 55. letnik) objavlja prispevke, ki niso zanimivi le za bralce iz severovzhodne Slovenije, saj posegajo tudi v širši okvir slovenske zgodovine.

ČZN izdaja Zgodovinsko društvo v Mariboru s sodelovanjem mariborske univerze. Naročiti ga je moč pri Založbi Obzorja, YU-62001 Maribor, Partizanska 5.